

کیفیت حسابرسی، کیفیت سود و هزینه حقوق صاحبان سهام

مهدی مرادزاده فرد* مجتبی عدیلی** سید جواد ابراهیمیان***

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۰۱/۲۲ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۰۳/۲۱

چکیده

هدف این تحقیق، یافتن پاسخی برای این سؤال است که آیا در شرکت‌های با کیفیت حسابرسی بالاتر در مقایسه با شرکت‌های با کیفیت حسابرسی پایین‌تر، رابطه معکوس قوی‌تری بین کیفیت ارقام تعهدی (بدیلی برای کیفیت سود) و هزینه حقوق صاحبان سهام وجود دارد؟ تعداد ۱۰۳ شرکت از بین شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به‌عنوان نمونه انتخاب شده‌اند. از روش تجزیه و تحلیل پنل برای آزمون فرضیه‌ها و تخمین ضرایب استفاده گردیده است. نتایج تحقیق حاکی از آن است که در سطح اطمینان ۹۵ درصد بین کیفیت ارقام تعهدی و هزینه حقوق صاحبان سهام، رابطه معکوس معنی‌داری وجود دارد. همچنین در شرکت‌های با کیفیت حسابرسی بالاتر در مقایسه با شرکت‌های با کیفیت حسابرسی پایین‌تر، رابطه معکوس قوی‌تری بین کیفیت ارقام تعهدی و هزینه حقوق صاحبان سهام وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: کیفیت حسابرسی، کیفیت ارقام تعهدی، کیفیت سود، هزینه حقوق صاحبان سهام.

*استادیار، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج، نویسنده اصلی و مسئول مکاتبات. Moradzadehfard@kiau.ac.ir

**کارشناس ارشد حسابداری دانشگاه علوم اقتصادی تهران.

***عضو هیئت علمی گروه حسابداری دانشکده مدیریت و حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد نور.

۱- مقدمه

یکی از اهداف صورت‌های مالی، انعکاس نتایج مباشرت مدیریت یا حسابدگی آن‌ها در قبال منابعی می‌باشد که در اختیار آنان قرار گرفته است. استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی برای اتخاذ تصمیمات اقتصادی، غالباً خواهان ارزیابی وظیفه مباشرت یا حسابدگی مدیریت می‌باشند. تصمیمات اقتصادی مزبور شامل مواردی نظیر فروش یا حفظ سرمایه‌گذاری در واحد تجاری و انتخاب مجدد یا جایگزینی مدیران می‌باشد. استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی، وظیفه مباشرت مدیریت را با توجه به صورت‌های مالی مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌دهند. صورت سود و زیان از جمله صورت‌های مالی است که در ارزیابی وظیفه مباشرت مدیریت از اهمیت زیادی برخوردار می‌باشد. صورت سود و زیان منعکس‌کننده عملکرد واحد تجاری و در برگیرنده بازده حاصل از منابع تحت کنترل مدیریت واحد تجاری می‌باشد (پورحیدری و همتی، ۱۳۸۳: ۲).

بدیهی است که سرمایه‌گذاران همواره دورنمای وضعیت مالی و اقتصادی شرکتی که در آن سرمایه‌گذاری نموده یا قصد سرمایه‌گذاری در آن دارند، را مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌دهند. سود به‌عنوان یکی از مهمترین اقلام صورت‌های مالی، اطلاعات اساسی برای آن‌ها به‌منظور ارزیابی هایشان فراهم می‌کند؛ زیرا از این طریق هم می‌توانند وضعیت شرکت را با سایر شرکت‌ها و نیز وضعیت همان شرکت در سال‌های گذشته مورد مقایسه قرار دهند و هم روند سودهای آتی را پیش‌بینی نمایند. بنابراین، با توجه به اهمیت اطلاعات سود برای عموم سرمایه‌گذاران، مدیران در افشای اطلاعات سود بسیار هوشیارند (هوداک^۱، ۲۰۰۸: ۳).

سود حسابداری، نشان‌های است که موجب تغییر باورهای سرمایه‌گذاران می‌شود و رفتار آنان را تغییر می‌دهد. تغییر قیمت اوراق بهادار معیار قابل مشاهده‌ای از تغییر نظام‌مند باورهای سرمایه‌گذاران است که تحت تأثیر محتوای اطلاعاتی سود حسابداری تغییر یافته است. بنابراین از آنجاکه اطلاعات مربوط به سود در مقایسه با سایر

1. Hodac

کیفیت حسابرسی، کیفیت سود و هزینه حقوق صاحبان سهام..... ۹۳

اطلاعات گزارش شده توسط سیستم حسابداری بیشتر مورد توجه سرمایه‌گذاران است، توجه به ویژگی‌های کیفی سود گزارش شده بسیار مهم خواهد بود. کیفیت سود می‌تواند در گزارشگری مالی اطمینان سرمایه‌گذاران را در بازارهای مالی تحت تأثیر قرار دهد (قائمی و همکاران، ۱۳۸۷:۲).

بر اساس نظریه تقاضا، شرکت‌ها با روی آوردن به حسابرسانی که نام معروف تری دارند، می‌کوشند نشان دهند که کیفیت اطلاعات صورت‌های مالی آن‌ها مطلوب‌تر است. نیاز به حل تناقضات نمایندگی نیز محرک دیگری برای تقاضای حسابرسی باکیفیت است. نامتقارن بودن اطلاعات بین صاحبان سرمایه (ذی نفعان) و نماینده آنان (مدیر) موجب بروز اغتشاش ذهنی می‌شود و این نگرانی پدید می‌آید که نماینده، منافع شخصی خود را به هزینه صاحب سرمایه دنبال می‌کند. براساس نظریه نمایندگی، صاحبان سرمایه و نمایندگان آنان به این نتیجه می‌رسند که به نفع هر دو طرف است که اغتشاش ذهنی کاهش یابد؛ بنابراین ترتیبات را دنبال می‌کنند که منافع شخصی آن‌ها را همراهی سازد. یکی از این ترتیبات، حسابرسی مستقل است که ابزاری نظارتی برای بهبود اطلاعات درباره وضعیت و عملکرد مالی شرکت و افزایش تقارن اطلاعات است. هرچه تناقض نمایندگی بین مدیران و صاحبان سرمایه بزرگتر باشد، هزینه‌های نمایندگی بیشتر و نیاز به حسابرسی مستقل با کیفیت بالا افزون‌تر خواهد بود (پی‌چا، ۲۰۰۵:۷).

کیفیت حسابرسی، با کاهش رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیران، و در نتیجه آن افزایش کیفیت سود، می‌تواند موجب کاهش هزینه حقوق صاحبان سهام گردد که بیانگر اثر غیرمستقیم کیفیت حسابرسی بر هزینه حقوق صاحبان سهام می‌باشد (لی، تیلور و ونگ، ۲۰۰۸:۲۳). تحقیق حاضر در جستجوی پاسخی برای این سؤال است که آیا در شرکت‌های با کیفیت حسابرسی بالاتر در مقایسه با شرکت‌های با کیفیت حسابرسی

1. Peecha
2. Li, Taylor and Wong

پایین تر، رابطه معکوس قوی تری بین کیفیت اقلام تعهدی (به عنوان بدیلی برای کیفیت سود) و هزینه حقوق صاحبان سهام وجود دارد؟

۲- مبانی نظری

۲-۱- مفهوم کیفیت حسابداری

در متون حسابداری تعاریف متعددی از کیفیت حسابداری ارائه شده است. در ادبیات حرفه‌ای اغلب کیفیت حسابداری در رابطه با میزان رعایت استانداردهای حسابداری مربوطه تعریف می‌شوند.

در مقابل، پژوهشگران حسابداری ابعادی چندگانه برای کیفیت حسابداری قائلند و این ابعاد اغلب به تعاریفی که ظاهری متفاوت دارند، منجر می‌شود. عمومی‌ترین تعاریف‌ها از کیفیت حسابداری عناصر زیر را دربر می‌گیرد:

- احتمال وجود اشتباهات عمده در صورت‌های مالی، که حسابرس بتواند آن‌ها را کشف و گزارش نماید،

- احتمال اینکه حسابرس برای صورت‌های مالی حاوی اشتباهات با اهمیت گزارش مشروط صادر نکند،

- دقت اطلاعاتی که حسابرس درباره آن گزارش صادر کرده است،

- سنجش برای توان حسابداری در کاهش اشتباهات و تحریفات جانبدارانه و بهبود کیفیت داده‌های حسابداری (میر و ریگز^۱، ۲۰۰۷: ۸).

تحقیقات نشان داده است که ساختار مؤسسه حسابداری نیز بر کیفیت حسابداری اثر دارد. بر اساس این تحقیقات، کیفیت حسابداری در مؤسسه‌هایی که ساختار قوی تری در استفاده از روش‌های حسابداری دارند، با سایر مؤسسه‌ها تفاوت دارد. ادغام مؤسسه‌های حسابداری و یکسان شدن روش‌های مورد استفاده در مؤسسه‌های مختلف، این فرضیه را کم‌اهمیت ساخته است. محققان دیگری نیز این نظریه را مطرح کرده‌اند که به طور

1. Meyer and Rigs

کیفیت حسابرسی، کیفیت سود و هزینه حقوق صاحبان سهام..... ۹۵

کلی، رابطه مستقیمی بین کیفیت حسابرسی و حق الزحمه حسابرسی وجود دارد و اگر مؤسسه‌های بزرگتر حق الزحمه بیشتری به صاحبکار تحمیل می‌کنند، بدین معنی است که کیفیت خدمات حسابرسی آن‌ها مطلوب‌تر است. تحقیقات، البته این فرضیه را نیز مطرح کرده است که مؤسسه‌های بزرگتر به دلیل تجربه بیشتر و ساختار مناسب‌تر می‌توانند بخشی از صرفه اقتصادی خود را به مشتری منتقل کنند و حق الزحمه کمتری از صاحبکار دریافت نمایند (میر و ریگز، ۲۰۰۷: ۹).

۲-۲- کیفیت حسابرسی، کیفیت سود و هزینه حقوق صاحبان سهام

مروری بر مطالعات انجام شده در حوزه کیفیت سود نشان می‌دهد که رابطه بین کیفیت سود و هزینه حقوق صاحبان سهام توسط محققان متعددی مورد بررسی قرار گرفته است. فرانسیس و همکارانش^۱ (۲۰۰۴: ۱) رابطه بین هفت ویژگی کیفی سود، شامل کیفیت اقلام تعهدی، پایداری، قابلیت پیش‌بینی و هموار بودن (ویژگی‌های مبتنی بر داده‌های حسابداری) و مربوط بودن، به موقع بودن و محافظه‌کارانه بودن (ویژگی‌های مبتنی بر داده‌های بازار) و هزینه حقوق صاحبان سهام را مورد مطالعه قرار داده‌اند و دریافتند که شرکت‌هایی با کیفیت سود پایین، هزینه حقوق صاحبان سهام بالاتری را تجربه می‌کنند. همچنین تحقیق مشابهی نیز در ایران انجام شد که نتایج آن نیز بیانگر وجود یک رابطه منفی بین ویژگی‌های کیفی سود و هزینه حقوق صاحبان سهام می‌باشد (بولو، ۱۳۸۸: ۱). گرای و همکاران^۲ (۲۰۰۹: ۱) تحقیق فرانسیس را در استرالیا، با در نظر گرفتن کیفیت اقلام تعهدی به عنوان معیاری برای کیفیت سود، مورد مطالعه قرار دادند. آنان به شواهد تأییدکننده‌ای پیرامون رابطه منفی بین متغیرهای تحقیقشان دست یافتند.

در تمامی مطالعات بالا رابطه بین کیفیت سود و هزینه حقوق صاحبان سهام مستقل از هرگونه تأثیری، که کیفیت حسابرسی می‌تواند روی کیفیت سود و هزینه حقوق

1. Francis, LaFond, Olsson and Schipper
2. Gray, Koh and Tong

صاحبان سهام داشته باشد، مورد بررسی قرار گرفته است. در حالی که رفتارهای فرصت طلبانه مدیران می تواند ریسک اطلاعات را افزایش دهد، انتظار می رود کیفیت حسابرسی بالاتر موجب کاهش ریسک اطلاعات گردد. به عبارت دیگر تضمین کیفیت^۱ بالاتر، احتمال کشف روش های حسابداری قابل تردید را افزایش می دهد.

بنابراین انتظار می رود با افزایش کیفیت حسابرسی، احتمال استفاده از روش های قابل تردید حسابداری و رفتارهای فرصت طلبانه مدیران کاهش یابد که این موضوع افزایش کیفیت سود را به دنبال خواهد داشت و در نهایت افزایش کیفیت سود می تواند موجب کاهش هزینه حقوق صاحبان سهام گردد.

۳- پیشینه تحقیق

ابراهیمی کردلر و همکاران (۱۳۸۷:۱) رابطه بین حسابرسان مستقل و نوع اظهارنظر حسابرس با مدیریت سود را مورد بررسی قرار دادند. مدیریت سود با اقلام تعهدی اختیاری سنجیده شده است. در رابطه با حسابرسان مستقل و نوع اظهارنظر حسابرس، تأثیر نوع مؤسسه حسابرسی، نوع اظهارنظر حسابرس در گزارش حسابرسی و تعداد بندهای شرط در گزارش حسابرسی بر روی اقلام تعهدی اختیاری سنجیده می شود. نوع مؤسسه حسابرسی به دو دسته سازمان حسابرسی و سایر مؤسسات و نوع اظهارنظر حسابرس به دو دسته مقبول و مشروط تقسیم شده است. یافته های پژوهش نشان می دهد که فقط نوع مؤسسه حسابرسی با اقلام تعهدی اختیاری ارتباط دارد. در تحقیق سجادی و زارعی (۱۳۸۶:۱) عوامل مؤثر بر حق الزحمه حسابرسی از دیدگاه شرکای مؤسسه های حسابرسی در ایران مورد بررسی قرار گرفته است. با استفاده از پرسشنامه، داده های لازم گردآوری شده و از طریق فرض ها و روش های آماری، مورد آزمون قرار گرفتند. نتایج تحقیق نشان می دهد، تخصص صنعتی مؤسسه حسابرسی، کیفیت گزارش حسابرسی، میزان دعاوی حقوقی صاحبکار و تنگناهای فرآیند گزارش حسابرسی در تعیین

کیفیت حسابرسی، کیفیت سود و هزینه حقوق صاحبان سهام..... ۹۷

حق‌الزحمه حسابرسی مؤثر است. همچنین، نتایج نشان می‌دهد که شهرت مؤسسه حسابرسی، استقلال حسابرسان مؤسسه حسابرسی و شهرت صاحبکار در تعیین حق‌الزحمه حسابرسی مؤثر نیست.

مطالعه دی آنجلو^۱ (۳:۱۹۸۱) را می‌توان نخستین تحقیقی دانست که در رابطه با کیفیت حسابرسی انجام شده است. وی در تحقیق خود به این نتیجه رسید که مؤسسه‌های حسابرسی بزرگتر، انگیزه قوی‌تری برای ارائه حسابرسی با کیفیت بالاتر دارند؛ زیرا علاقه‌مند هستند که شهرت بیشتری در بازار به دست آورند و از آنجا که تعداد صاحب کارانشان زیاد است، نگران از دست دادن آن‌ها نیست. تصور بر این است که چنین مؤسساتی به دلیل دسترسی به منابع و امکانات بیشتر برای آموزش حسابرسان خود و انجام آزمون‌های مختلف، خدمات حسابرسی را با کیفیت بالاتری ارائه می‌کنند. بهن و همکاران^۲ (۳:۲۰۰۷) با این فرض که کیفیت حسابرسی رابطه مثبتی با قابلیت اتکا صورت‌های مالی دارد، رابطه بین کیفیت حسابرسی و پیش‌بینی سود را مورد بررسی قرار دادند. دو فرضیه تحقیق آن‌ها عبارت بودند از: «صحت پیش‌بینی سود با کیفیت حسابرسی رابطه مثبت دارد» و «انحراف پیش‌بینی سود با کیفیت حسابرسی رابطه منفی دارد». نتیجه تحقیق نشان داد که شرکت‌هایی که توسط حسابرسان با کیفیت‌تر حسابرسی می‌شوند، پیش‌بینی‌های سود صحیح‌تری دارند و شرکت‌هایی که توسط حسابرسانی غیر از چهار مؤسسه بزرگ حسابرسی می‌شوند، انحراف پیش‌بینی سود بیشتری دارند. چانتائو و همکارانش^۳ (۴:۲۰۰۷) در تحقیق خود به تحلیل شناخت (درک) بازار سهام از کیفیت حسابرسی، بین تعدادی از مؤسسات حسابرسی در بازار حسابرسی چین پرداختند. در این تحقیق معیار ارزیابی کیفیت حسابرسی، ضریب واکنش سود یا ERC است. آن‌ها رابطه بین اندازه مؤسسه حسابرسی و ارزیابی بازار از کیفیت حسابرسی را طی سال‌های ۲۰۰۱ الی ۲۰۰۳ مورد مطالعه قرار دادند. نتایج تحقیق حاکی

1. De Angelo

2. Behn, Bruce, Choi and Kang

3. Chuntao, Frank and Sonid

از آن است که اندازه‌های مختلف مؤسسات حسابرسی روی کیفیت حسابرسی تأثیرگذار است و به‌طور نسبی سرمایه‌گذاران، مؤسسات حسابرسی بزرگتر را دارای کیفیت حسابرسی بالاتری می‌دانند. این محققین همچنین به یک رابطه مثبت بین اندازه مؤسسه حسابرسی و درک سرمایه‌گذار از کیفیت سودآوری دست یافتند. آن‌ها دریافتند که بازار سهام واکنش قوی‌تری نسبت به سودهای غیرمنتظره حسابرسی شده به‌وسیله مؤسسات حسابرسی بزرگتر نشان می‌دهد. این اثر پس از کنترل وضعیت مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار چین و بررسی ویژگی‌های مالکیت آن‌ها مشخص گردید.

رابطه بین کیفیت حسابرسی و مدیریت سود توسط پیوت و جنین^۱ (۲۰۰۵:۱) در فرانسه مورد مطالعه قرار گرفت. این دو محقق ۲۵۵ شرکت را، طی سال‌های ۱۹۹۹ تا ۲۰۰۲، مورد بررسی قرار دادند. نتایج تحقیق آنان نشان می‌دهد شرکت‌هایی که توسط مؤسسات بزرگتر، حسابرسی می‌شوند با مدیریت سود کمتری مواجه نیستند و در واقع تفاوت‌های کیفیت حسابرسی مؤسسات، تأثیری بر عدم مدیریت سود ندارد.

محققین متعددی نیز به بررسی رابطه بین کیفیت حسابرسی و هزینه حقوق صاحبان سهام پرداخته‌اند. نتایج تحقیقات آن‌ها نشان می‌دهد که کیفیت حسابرسی برای سرمایه‌گذاران امری بسیار بااهمیت است و با افزایش کیفیت حسابرسی، هزینه حقوق صاحبان سهام کاهش می‌یابد (احمد و راسموسن^۲، ۱۹:۲۰۰۸؛ عزیزخانی و همکاران^۳، ۲:۲۰۰۹؛ هوپ و گانگ و یو^۴، ۲۹:۲۰۰۸؛ لی و استوکس^۵، ۳:۲۰۰۸).

۴- فرضیه‌های تحقیق

تمامی مطالعات قبلی در بررسی رابطه بین کیفیت سود و هزینه حقوق صاحبان

1. Piot and Janin
2. Ahmad, Rasmussen and Tse
3. Azizkhani, Monroe and Shailer
4. Hope, Kang, Wayne and Yoo
5. Li and Stokes

کیفیت حسابرسی، کیفیت سود و هزینه حقوق صاحبان سهام..... ۹۹

سهام، رابطه مذکور را بدون توجه به اثر کیفیت حسابرسی بر ارتباط میان این دو متغیر مورد توجه قرار داده‌اند. کیفیت حسابرسی با کاهش رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیران، افزایش کیفیت سود را به دنبال دارد. لذا انتظار می‌رود کیفیت حسابرسی با افزایش کیفیت سود، اثر معکوس کیفیت سود روی هزینه حقوق صاحبان سهام را تقویت نماید. با توجه به موارد فوق فرضیه‌های تحقیق حاضر به شکل زیر بیان می‌گردد:

فرضیه اول: «بین کیفیت ارقام تعهدی و هزینه حقوق صاحبان سهام رابطه معکوس معناداری وجود دارد».

فرضیه دوم: «در شرکت‌های با کیفیت حسابرسی بالاتر، در مقایسه با شرکت‌های با کیفیت حسابرسی پایین‌تر، بین کیفیت ارقام تعهدی و هزینه حقوق صاحبان سهام رابطه معکوس قوی‌تری وجود دارد».

۵- روش تحقیق

این تحقیق از لحاظ طبقه‌بندی تحقیق بر مبنای هدف، از نوع تحقیقات کاربردی است. از لحاظ طبقه‌بندی تحقیق بر حسب روش، تحقیقی توصیفی محسوب می‌شود. از میان انواع تحقیق‌های توصیفی، این تحقیق از نوع همبستگی است، زیرا رابطه بین متغیرهای وابسته و مستقل را بررسی می‌کند. اطلاعات مورد نیاز از لوح فشرده گزارش سهام (محصول شرکت تدبیرپرداز)، نرم‌افزار ره‌آورد نوین و نیز گزارش‌های انتشار یافته توسط سازمان بورس و اوراق بهادار جمع‌آوری شده است. تحلیل داده‌ها و آزمون‌ها به کمک نرم‌افزارهای Excel، Eviews و SPSS 15 صورت می‌پذیرد.

۶- جامعه آماری، روش نمونه‌گیری و حجم نمونه

جامعه آماری تحقیق، کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و دوره زمانی آن از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸ به مدت ۵ سال می‌باشد. برای تعیین نمونه، شرکت‌هایی انتخاب شدند که اطلاعات آن‌ها در دسترس باشد، پایان سال مالی آن‌ها

۱۰۰ پژوهشنامه حسابداری مالی و حسابرسی، سال چهارم، شماره چهاردهم، تابستان ۱۳۹۱

پایان اسفند و در سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸ تغییر نکرده باشد، سهامشان در طول هر یک از سال‌های دوره تحقیق معامله شده باشد و جزء شرکت‌های سرمایه‌گذاری و واسطه‌گری مالی نباشند. با در نظر گرفتن این معیارها و با استفاده از روش سرشماری، ۱۰۳ شرکت به‌عنوان نمونه انتخاب گردیدند (آذر و مومنی، ۱۳۸۳: ۱۶).

۷- متغیرهای تحقیق

کیفیت حسابرسی: در تحقیقات مختلف تعاریف متفاوتی از کیفیت حسابرسی بیان شده است. دی آنجلو کیفیت حسابرسی را به‌عنوان «احتمال ارزیابی بازار از: الف- تحریف‌های با اهمیت موجود در صورت‌های مالی که توسط حسابرسی کشف شده است و ب- گزارش تحریف‌های مذکور» تعریف می‌نماید.

در این تحقیق، کیفیت حسابرسی بر اساس میزان تخصص حسابرسی در صنعت مورد حسابرسی سنجیده می‌شود که به شرح زیر محاسبه می‌گردد (علوی، خلیفه سلطان و شهبدیان، ۱۳۸۸: ۸).

«جذر مجموع ارزش دفتری دارایی‌های مشتریان مؤسسه حسابرسی در آن صنعت تقسیم بر جذر مجموع ارزش دفتری دارایی‌های تمام مشتریان آن مؤسسه حسابرسی».

برای تفکیک شرکت‌های با کیفیت حسابرسی بالا از شرکت‌های با کیفیت حسابرسی پایین، ابتدا تمامی شرکت‌های موجود در نمونه بر اساس متغیر کیفیت حسابرسی به ترتیب نزولی مرتب شده و سپس از آن‌ها دو نمونه کاهش یافته به روش زیر استخراج شد:

۱. نمونه با کیفیت حسابرسی بالا که شامل شرکت‌هایی می‌شود که در چارک بالای کیفیت حسابرسی قرار گرفته‌اند.

۲. نمونه با کیفیت حسابرسی پایین که شامل شرکت‌هایی می‌شود که در چارک پایین کیفیت حسابرسی قرار گرفته‌اند.

کیفیت اقلام تعهدی: در تحقیق حاضر همانند اغلب مطالعات تجربی در این زمینه از

کیفیت حسابرسی، کیفیت سود و هزینه حقوق صاحبان سهام..... ۱۰۱

کیفیت ارقام تعهدی، به عنوان بدیلی برای کیفیت سود، استفاده می شود و تحلیل خود را بر مبنای مدل ارائه شده توسط دیچو و دیچو بنا می نهیم (باراث و ساندر^۱، ۱۶:۲۰۰۶؛ باتاچاریا و دسای^۲، ۲۳:۲۰۰۸؛ گارسیا و سالنو^۳، ۱۳:۲۰۰۸؛ وردی^۴، ۱۸:۲۰۰۶). این مدل ارقام تعهدی سرمایه در گردش را بر نقد ناشی از عملیات دوره جاری، گذشته و آینده رگرسیون گیری نموده و بخش توضیح داده نشده از انحرافات در ارقام تعهدی سرمایه در گردش، معیاری معکوس از کیفیت ارقام تعهدی را به دست می دهد، یعنی مقدار بزرگ تر نشان دهنده کیفیت ضعیف تر ارقام تعهدی می باشد. به این ترتیب مدل به شکل رابطه ۱ ارائه می شود:

$$WCA_{it} = C + \lambda_1 CFO_{it-1} + \lambda_2 CFO_{it} + \lambda_3 CFO_{it+1} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

WCA: ارقام تعهدی سرمایه در گردش جاری،

CFO: جریان نقدی عملیاتی

ε : عامل باقیمانده نشان دهنده خطای برآورد ارقام تعهدی.

با توجه به اینکه مقدار باقیمانده ها برای هر مشاهده سال - شرکت معیاری معکوس از کیفیت ارقام تعهدی برای آن مشاهده است؛ در نتیجه، کیفیت ارقام تعهدی برابر با رابطه ۲ می باشد:

$$AQ_{it} = |1/\varepsilon_{it}| \quad (2)$$

همه متغیرها به وسیله میانگین دارایی ها همگن شده اند که بر اساس میانگین مجموع دارایی های شرکت در پایان دوره و ابتدای دوره محاسبه می شود.

در این مدل، ارقام تعهدی سرمایه در گردش جاری با استفاده از رابطه ۳ محاسبه می شود:

$$WCA_{it} = \Delta CA_{it} - \Delta CL_{it} - \Delta Cash_{it} + \Delta STDEBT_{it} \quad (3)$$

ΔCA : تغییر در دارایی های جاری

1. Bharath, Sunder and Sunder
2. Bhattacharya, Desai, and Venkataraman
3. Garcia-Teruel, Martinez-Solano, and Sánchez-Ballesta
4. Verdi

Δ Cash: تغییرات در نقد و معادل های نقدی

Δ CL: تغییر در بدهی های جاری

Δ STDEBT: تغییر در بدهی های کوتاه مدت بانکی

هزینه حقوق صاحبان سهام: در این تحقیق به منظور اندازه گیری هزینه حقوق

صاحبان سهام از رابطه ۴ استفاده می شود:

$$K_e = D_1 / P_0 + g \quad (۴)$$

در رابطه ۴، K_e معرف نرخ بازده مورد انتظار سهامداران، D_1 سود سهام مورد انتظار سال آتی، P_0 قیمت سهام در ابتدای سال و g نرخ رشد مورد انتظار است.

برای محاسبه سود سهام مورد انتظار، سود پیش بینی شده هر سهم ملاک عمل قرار گرفته و سپس سود سهام مورد انتظار بر اساس میانگین نسبت سود تقسیمی به کل سود در یک دوره پنج ساله با استفاده از رابطه ۵ و ۶ اندازه گیری می شود:

$$PDPS_t = PEPS_t \times D_t^* \quad (۵)$$

(۶) مجموع سود خالص پنج سال اخیر / مجموع سود تقسیمی پنج سال اخیر = D_t^*

$PDPS_t$: سود سهام مورد انتظار

$PEPS_t$: سود پیش بینی شده هر سهم

برای محاسبه نرخ رشد (g) معمولاً از نرخ رشد سود سهام استفاده می شود. شرکت های ایرانی از سیاست تقسیم سود معین و ثابتی پیروی نمی کنند، به همین دلیل نرخ رشد سود تقسیمی چندان قابل اتکا نیست. گزینه های دیگر نرخ رشد سود و نرخ رشد فروش می باشند. سود برآیند عناصر متفاوتی نظیر درآمدها و هزینه های عملیاتی و غیر عملیاتی است و با استفاده از اقلام تعهدی توسط مدیریت قابل دستکاری است. لذا تنها گزینه مناسب برای نرخ رشد، نرخ رشد فروش است. رشد فروش در مقایسه با رشد سود پایدارتر و قابل پیش بینی تر است که ناشی از تأثیرپذیری اندک آن از رویه های حسابداری در مقایسه با سود می باشد. نرخ رشد با استفاده از میانگین هندسی فروش، طی سال های دوره زمانی انجام تحقیق محاسبه خواهد شد (بولو، ۱۳۸۶: ۸۹).

۸- مدل تحقیق

با توجه به مدل استفاده شده در تحقیقات قبلی، از جمله تحقیق لی و همکاران^۱ (۲۰۰۸:۲۲)، برای آزمون فرضیه‌های تحقیق از مدل ۷ استفاده می‌گردد. به لحاظ کنترل اثر عوامل ریسک، سه متغیر مستقل دیگر، که همان عوامل ریسک شناخته شده مدل فاما-فرنج هستند (نسبت ارزش دفتری به بازار، بتا و اندازه شرکت)، وارد مدل رگرسیون شده‌اند.

$$COE_{it} = \beta_0 + \beta_1 AQ_{it} + \beta_2 BM_{it} + \beta_3 Beta_{it} + \beta_4 Size_{it} + \varepsilon_{it} \quad (V)$$

COE: هزینه حقوق صاحبان سهام

AQ: معیار کیفیت اقلام تعهدی

BM: لگاریتم نسبت ارزش دفتری به ارزش بازار شرکت *i* در سال *t*

Beta: کوواریانس بازده سهم شرکت *i* و پرتفوی بازار تقسیم بر واریانس پرتفوی بازار

Size: لگاریتم ارزش بازار شرکت *i* در سال *t*

۹- روش آزمون اعتبار مدل‌های تحقیق

فرضیه‌های این تحقیق در قالب روابط رگرسیونی مشخصی مدل‌بندی شده و لازم است که پیش از آزمون این روابط رگرسیونی و تحلیل نتایج آن‌ها، مفروضات بنیادی این روابط مورد بررسی قرار گیرند. یکی از پیش‌فرض‌های مدل‌های رگرسیونی، داشتن توزیع نرمال برای باقی‌مانده‌های مدل است. در مدل‌های برآوردی فرض می‌شود که باقی‌مانده‌ها و به تبع آن متغیر وابسته، متغیرهای تصادفی‌اند. بنابراین توزیع متغیر وابسته از توزیع باقی‌مانده‌ها پیروی می‌کند. برای بررسی این پیش‌فرض از آزمون کلموگروف-اسمیرنوف استفاده شد. همچنین از آزمون دوربین واتسون برای بررسی

1. Li, Stokes, Taylor, and Wong

۱۰۴ پژوهشنامه حسابداری مالی و حسابرسی، سال چهارم، شماره چهاردهم، تابستان ۱۳۹۱

ناهمبسته بودن جملات خطا استفاده گردید. به منظور بررسی مناسب بودن الگوی خطی و نداشتن نقاط نامربوط و نیز همسانی واریانس‌ها به ترتیب نمودارهای پراکنش و نمودار باقی‌مانده‌ها در مقابل مقادیر برازش شده مورد استفاده قرار گرفته‌اند. نتایج حاصل از آزمون‌ها حاکی از تحقق تمام پیش‌فرض‌های اعتبار مدل‌های رگرسیون مورد استفاده می‌باشد.

۱۰- نتایج آزمون فرضیه‌ها

۱-۱۰- نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول

نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول در نگاره شماره ۱ ارائه شده است. مقدار ضریب تعیین تعدیل شده نشان می‌دهد که به طور متوسط حدود ۳۵ درصد از تغییرات متغیر وابسته توسط این متغیرهای مستقل تبیین می‌شود و آماره F به میزان حدود ۷/۴۳ برای مدل نشان از تأیید مدل به طور کلی در سطح معنی‌داری ۹۵ درصد است. مقدار آماره دوربین و واتسون نیز به میزان ۱/۹۵ نشان از نبود خودهمبستگی بین باقیمانده‌ها دارد. مطابق با پیش‌بینی، ضریب $(-۰/۳۰۶)$ و آماره t $(-۴/۱۴۱)$ متغیر کیفیت اقلام تعهدی از وجود یک رابطه منفی بین این متغیر و هزینه حقوق صاحبان سهام (متغیر وابسته) حکایت دارد که در سطح ۹۵ درصد از لحاظ آماری معنی‌دار است. ضمناً با توجه به اینکه مقدار احتمال برابر صفر است، فرض صفر رد شده و بنابراین فرضیه اول تحقیق تأیید می‌گردد.

کیفیت حسابرسی، کیفیت سود و هزینه حقوق صاحبان سهام..... ۱۰۵

جدول ۱- نتایج آزمون فرضیه اول

COE _{it} = -۰/۴۳۸ -۰/۳۰۶ AQ _{it} +۰/۰۹۲ BM _{it} +۰/۲۱۱ Beta _{it} +۰/۰۱۹ Size _{it}				
P-Value = ۰/۰۰۰		آماره فیشر: ۷/۴۳		
نتیجه	P-Value	آماره t	ضریب متغیر	متغیر توضیحی
مقدار ثابت	۰/۰۱۸	-۲/۵۳۱	-۰/۴۳۸	
معنادار	۰/۰۰۰	-۴/۱۴۱	-۰/۳۰۶	AQ
معنادار	۰/۰۰۱	۳/۹۷۲	۰/۰۹۲	BM
معنادار	۰/۰۰۶	۲/۸۴۱	۰/۲۱۱	BETA
معنادار	۰/۰۲۸	۲/۰۴۱	۰/۰۱۹	SIZE
آماره دوربین واتسون = ۱/۹۵		R ² = ۰/۳۵۸	R ² = ۰/۳۴۶ تعدیل شده	

*منبع: یافته‌های پژوهشگر

۱۰-۲ نتایج حاصل از آزمون فرضیه دوم

نتایج حاصل از برآورد مدل تحقیق برای شرکت‌های با کیفیت حسابرسی بالا و شرکت‌های با کیفیت حسابرسی پایین، به ترتیب در جداول شماره ۲ و ۳ ارائه شده است.

جدول ۲- شرکت‌های با کیفیت حسابرسی بالا

COE _{it} = -۰/۲۶۷ -۰/۴۰۵AQ _{it} +۰/۲۱۶ BM _{it} +۰/۰۸۲Beta _{it} +۰/۰۰۶Size _{it}				
P-Value = ۰/۰۰۰		آماره فیشر: ۶/۵۴		
نتیجه	P-Value	آماره t	ضریب متغیر	متغیر توضیحی
مقدار ثابت	۰/۰۱۵	-۲/۳۴۹	-۰/۲۶۷	
معنادار	۰/۰۰۰	-۳/۹۱۷	-۰/۴۰۵	AQ
معنادار	۰/۰۰۸	۳/۴۷۱	۰/۲۱۶	BM
معنادار	۰/۰۱۸	۲/۲۹۱	۰/۰۸۲	BETA
---	۰/۲۰۴	۱/۱۸۲	۰/۰۰۶	SIZE
آماره دوربین واتسون = ۱/۹۵		R ² = ۰/۴۴۶	R ² = ۰/۴۳۸ تعدیل شده	

*منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول ۳- شرکت‌های با کیفیت حسابرسی پایین

COE _{it} = -۰/۴۱۸ - ۰/۲۳۴AQ _{it} + ۰/۲۹۴ BM _{it} + ۰/۰۸۱Beta _{it} + ۰/۰۳۷Size _{it}				
P-Value = ۰/۰۰۰		آماره فیشر: ۶/۹۴		
نتیجه	P-Value	آماره t	ضریب متغیر	متغیر توضیحی
معنادار	۰/۰۰۴	-۳/۹۲۸	-۰/۴۱۸	مقدار ثابت
معنادار	۰/۰۰۰	-۴/۸۸۱	-۰/۲۳۴	AQ
معنادار	۰/۰۰۸	۳/۵۲۱	۰/۲۹۴	BM
معنادار	۰/۰۲۹	۲/۵۴۱	۰/۰۸۱	BETA
----	۰/۰۶۷	۲/۰۹۱	۰/۰۳۷	SIZE
آماره دوربین واتسون = ۱/۹۲		R ² = ۰/۳۷۲	R ² = ۰/۳۶۱ تعدیل شده	

*منبع: یافته‌های پژوهشگر

در بررسی رابطه‌های یاد شده مطابق با نتایج جدول تحلیل واریانس، از آنجاکه سطح معناداری آماره فیشر از حدود خطای $\alpha = 5\%$ کوچک‌تر است، بنابراین وجود رابطه معنادار محرز است. در رابطه با متغیرهایی که سطح معناداری آماره t- استیودنت از حدود خطای $\alpha = 5\%$ کوچک‌تر است، معناداری این مؤلفه‌ها هم مورد تأیید است. همچنین مقدار P-Value برابر ۰/۰۰۰ است که نشان دهنده یک برازش مطلوب می‌باشد.

مقایسه دو جدول ۲ و ۳ نشان می‌دهد که ضریب منفی معیار کیفیت ارقام تعهدی در مورد شرکت‌های با کیفیت حسابرسی بالا، بیشتر از ضریب مشابه برای شرکت‌های با کیفیت حسابرسی پایین است.

برای مقایسه معنادار بودن تفاوت ضریب دو معادله رگرسیون حاصل از دو نمونه آماری از آماره والد^۱ استفاده می‌شود. در صورتی که ضریب معادله اول را با β_1 و انحراف استاندارد آن را Se_1^2 بنامیم و اعداد مشابه به آن‌ها برای نمونه دوم را β_2 و Se_2^2 بنامیم. آماره مورد نظر از طریق رابطه ۸ محاسبه می‌شود:

1. Wald

کیفیت حسابرسی، کیفیت سود و هزینه حقوق صاحبان سهام..... ۱۰۷

$$\frac{\beta_1 - \beta_2}{\sqrt{Se_1^2 - Se_2^2}} \quad (۸)$$

با فرض صفر تساوی دو معادله، آماره یادشده در نمونه‌های بزرگ دارای توزیع نرمال استاندارد است. بنابراین با حدود خطای $\alpha = 5\%$ در صورتی که آماره محاسبه شده بزرگتر از $1/96$ باشد، فرض صفر رد می‌شود و معنادار بودن تفاوت ضریب دو معادله رگرسیون تأیید می‌شود.

جدول ۴- مقایسه آماره والد با آماره نگاره برای آزمون فرضیه

آماره والد محاسبه شده	آماره نگاره	نتیجه آزمون
1/99	1/96	تأیید فرضیه

*منبع: یافته‌های پژوهشگر

همچنان که جدول شماره ۴ نشان می‌دهد، آماره والد محاسبه شده، بیش از آماره نگاره بوده و بنابراین فرضیه تحقیق تأیید می‌گردد.

۱۱- نتیجه‌گیری

کیفیت اطلاعات مالی شرکت‌ها و خصوصاً سود گزارش شده، می‌تواند در گزارشگری مالی اطمینان سرمایه‌گذاران را در بازارهای مالی تحت تأثیر قرار دهد. بر اساس نظریه تقاضا، شرکت‌ها با روی آوردن به حسابرسانی که نام معروف‌تری دارند، می‌کوشند نشان دهند که کیفیت اطلاعات صورت‌های مالی آن‌ها مطلوب‌تر است. مروری بر مطالعات انجام شده پیرامون کیفیت سود حاکی از آن است که در مطالعه رابطه بین کیفیت سود و هزینه حقوق صاحبان سهام، محققان از بررسی تأثیر کیفیت حسابرسی بر رابطه بین کیفیت سود و هزینه حقوق صاحبان سهام غافل مانده‌اند. به طور کلی انتظار می‌رود با افزایش کیفیت حسابرسی، احتمال استفاده از روش‌های قابل تردید و رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیران کاهش یابد که این موضوع افزایش کیفیت سود را به

دنبال خواهد داشت و در نهایت افزایش کیفیت سود می‌تواند موجب کاهش هزینه حقوق صاحبان سهام گردد.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول نشان می‌دهد که بین کیفیت اقلام تعهدی و هزینه حقوق صاحبان سهام رابطه معکوس معناداری وجود دارد. این یافته تحقیق، با نتایج مطالعات گذشته از جمله فرانسیس و همکاران (۲۰۰۴:۲) همخوانی دارد.

نتایج آزمون فرضیه دوم تحقیق حاکی از آن است که در شرکت‌های با کیفیت حسابداری بالاتر، در مقایسه با شرکت‌های با کیفیت حسابداری پایین‌تر، بین کیفیت اقلام تعهدی و هزینه حقوق صاحبان سهام رابطه معکوس قوی‌تری وجود دارد. این یافته تحقیق نیز با نتایج تحقیقات گذشته از جمله لی و همکاران (۲۰۰۸:۳۳) مطابقت دارد. آن‌ها با بررسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس استرالیا دریافتند که افزایش کیفیت حسابداری با کاهش رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیران و به دنبال آن افزایش کیفیت سود، رابطه معکوس کیفیت سود و هزینه حقوق صاحبان سهام را تقویت می‌نماید.

در پایان به سرمایه‌گذاران، که مهم‌ترین گروه استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی هستند، توصیه می‌شود به حساب‌رسان شرکت‌ها توجه بیشتری نمایند؛ یعنی در تصمیم‌گیری‌های خود در خرید سهام شرکت‌ها، کیفیت حسابداری و تخصص صنعت مؤسسات حسابداری که شرکت را مورد حسابداری قرار می‌دهند، مد نظر را دهند.

برای انجام مطالعات بیشتر، موضوعات زیر پیشنهاد می‌گردد:

۱. بررسی رابطه بین کیفیت حسابداری و حواله‌زحمه حسابداری در ایران.
۲. بررسی رابطه بین کیفیت حسابداری و تخصص صنعتی حسابداری در ایران.
۳. بررسی چگونگی افزایش سطح کیفیت حسابداری در مؤسسات حسابداری کوچک.
۴. بررسی رابطه پیش‌بینی سود و تخصص صنعتی حسابداری.
۵. بررسی تأثیر آموزش بر کیفیت حسابداری مؤسسات حسابداری.
۶. بررسی تأثیر وجود کمیته حسابداری داخلی بر کیفیت حسابداری شرکت‌ها.

منابع

- آذر، عادل و منصور مؤمنی، (۱۳۸۳)، آمار و کاربرد آن در مدیریت، انتشارات سمت، چاپ دهم.
- ابراهیمی کردلر، علی و سید عزیز سیدی، (۱۳۸۷)، نقش حسابرسان مستقل در کاهش اقلام تعهدی/اختیاری، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۵۴: ۱۶-۳.
- بولو، قاسم، (۱۳۸۶)، هزینه حقوق صاحبان سهام و ویژگی‌های سود، رساله دکتری، دانشگاه علامه طباطبائی.
- پورحیدری، امید و داوود همتی، (۱۳۸۳)، بررسی اثر قراردادهای بدهی، هزینه‌های سیاسی، طرح‌های پاداش و مالکیت بر مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۳۶: ۶۳-۴۷.
- سجادی، سید حسین و رضا زارعی، (۱۳۸۶)، تأثیر ویژگی‌های مؤسسه حسابرسی و صاحبکار بر حق الزحمه حسابرسی، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۴۹: ۹۰-۶۷.
- علوی طبری، سید حسین و سیداحمد خلیفه سلطان و ندا شهیندیان، (۱۳۸۸)، کیفیت حسابرسی و پیش‌بینی سود، تحقیقات حسابداری، ۳: ۳۹-۲۴.
- قائمی، محمدحسین و علی جمال لیوانی و سجاد ده بزرگی، (۱۳۸۷)، کیفیت سود و بازده سهام شرکت‌ها، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۵۲: ۸۸-۷۱.

Ahmed, A. S. and Rasmussen S. J. and Tse, S. Y. (2008), "Audit Quality, Alternative Monitoring Mechanisms, and Cost of Capital: An Empirical Analysis", (August). Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1124082>.

Azizkhani, M. and G. S. Monroe and G. Shailer (2009), "Auditor Tenure and Cost of Equity Capital", June, unpublished working paper, University of N.S.W.

Behn, Bruce and K. Jong-Hang Choi and Tony Kang (2007), "Audit Quality and Properties of Analyst Earnings Forecasts". Electronic copy available at: <http://www.ssrn.com>.

Bharath, S. T. and J. Sunder and S. V. Sunder (2006), "Accounting quality and debt contracting", working paper ssrn.com.

Bhattacharya, N. and H. Desai and K. Venkataraman (2008), "Earnings Quality and Information Asymmetry: Evidence from Trading Costs", working paper, ssrn.com.

Chuntao L. and Frank M.S. and Sonid M.L. (2007), "Audit Firm Size and Perception of Audit Quality: Evidences from a Competitive Audit Market in Chima". Electronic copy available at: <http://www.ssrn.com>.

De Angelo (1981), "Auditor Size and Audit Quality". *Journal of Accounting and Economics*, PP. 189-199.

Francis, J. and R. LaFond and P. Olsson and K. Schipper (2004), "Cost of equity and earnings attributes". *The Accounting Review* 79: 967-1010.

Garcia-Teruel, P. J. and P. Martinez-Solano and J. P. Sánchez-Ballesta (2008), "Accruals quality and corporate cash holdings", *Journal of Accounting and Finance*.

Gray, P. and P.-S. Koh and Y. H. Tong (2009), "Accruals Quality, Information Risk and Cost of Capital: Evidence from Australia", *Journal of Business Finance and Accounting*, vol. 36(1& 2), PP. 51-72.

Hodac, M.(2009), "The Earnings Game", Hodak Value Advisors; New York University - Markets, Ethics & Law(MEL) Program.

Hope, O. and Kang, T. T. and Wayne B. and Yoo, Y. K.(2008), "Impact of Excess Auditor Remuneration on Cost of Equity Capital Around the World", *Journal of Accounting, Auditing and Finance*, Forthcoming.

Li, Y. and Stokes, D.(2008), "Audit Quality and Cost of Equity Capital", 2nd Workshop of Audit Quality, EIASM.

Li, Y. and Stokes, D. and Taylor S. and Wong, L.(2008), "Audit Quality, Accounting Attributes and the Cost of Equity Capital", Electronic copy available at: <http://ssrn.com/abstract=1481823>.

Meyer, M.J. and John T. Rigs (2007), "The impact of auditor-client relationships on the reversal of first time audit qualifications", *Managerial Auditing Journal*, PP. 53-65.

Piot, C. and Janin, R.(2005), "Audit Quality and Earnings Management in France", Electronic copy available at: www.ssrn.com.

Peecha, Mark E.(2005), "It is all about audit quality: perspectives on strategic system auditing", *Accounting organizations and society*, PP. 4-10.

Verdi, R. S.(2006), "Financial reporting quality and investment efficiency", working paper, Massachusetts Institute of Technology(MIT).